

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך ל, תשלי"ט

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

"ברוך היודע"

בספרות הרבנית תמצא את הביטוי "ברוך היודע" פעמים הרבה; כשהכותב עסוק במשא ומתן ומראה פנים לכאן ולכאן, ואין בידו להכריע; או אם הוא מסופק בהלכה מן ההלכות, הוא מסיים: "וברוך היודע". כל ימיל נתפרש לי ביטוי זה, שהוא ברכה למי שיכול להכריע בין הפנים או למי שיודע לפשט ספקות. ונתברר לי עכשיו, שאין הדבר כך. רב אברהם בן עזרא תרגם את ספרי רב יהודה חיוג' מערבית לעברית, ובתרגומו מצאתי את הביטוי הזה, ואף את מובנו האמיתי.

בהקדמה לשורשי ע"ו, עמ' 69, נאמר בתרגום ראב"ע: "ויתכן היות נוח (ו)פיעלול, רק (צריך לומר: מן) נח ינוח ומנוח. וברוך היודע".

כידוע תרגם אף ר' משה בן ג'קטילה את ספרי חיוג', ולשונו הוא אחר. כאן תרגם: (סוף עמ' 40): "ויתכן להיות נוח פעלול מן נח ינוח מנוחה מנוח וכו'". ולא תרגם את הסוף.

פיוצא בו אף בשורש חבה: ראב"ע: "וברוך היודע". וג'קטילה השמיט.

וכן בשורש סבב: "ויתכן, וברוך היודע, שיהיה גם יסוב', ויסוב מאצלו (שמו"א יז, ל), ותסוב המלוכה (מל"א ב,

1. המהדיר השלים: "גם יסוב (כל הארץ פערבה", זכריה יד, י), ובאמת

טו), ורחבה ונסבה (יחזקאל מח, ו) משרש אחר". ג'קטילה השמיט "וברוך היודע". "וברוך היודע" הוא תרגום של לשון המקור "ו א ל ל א ע ל ם" (=וה' יודע), שרגיל חיוג' להשתמש בו בכל ספריו, כשאינו יכול להכריע בעניין מן העניינות. נמצא, ש"ברוך היודע" אין הפונה לבן-אדם שיודע, אלא: ברוך הוא ה' שהוא היודע; ויש פאן לשון קצר בעברית למה שנאמר בקצרה ובמפורש יותר במקור הערבי.

היודע סתם הוא תואר מתוארי הקדוש ברוך הוא².

משום כך תמצא, שראב"ע גופו מתרגם בסוף ההקדמה לשורשי ע"ו (עמ' 61): "והנה נתברר כי הו"ו במלים קום וחבריו הוא עין הפועל, והאלהים יודע האמת". ג'קטילה השמיט אף פאן את הביטוי, ובמקור הערבי פתוב פאן, פמו לעיל: "ו א ל ל א ע ל ם!"³.

פאן תרגם ראב"ע בדיוק את הביטוי, וברור הוא למי הפונה

צריך לומר: "גת יסוב" (שמו"א כ, ח), פמות שהוא במקור ובתרגום ג'קטילה.

2. בערבית: אלעלים.

3. ויש שהשמיטו שני המתרגמים את הביטוי, פגון פהקדמת חיוג' (במקור הערבי, עמ' 10, תרגום ראב"ע, עמ' 10 ותרגום ג'קטילה, עמ' 10): "ואת הנערים יודעתי (שמו"א כב, ב) הראוי (ג'קטילה: ועשרו) הודעתי. ויתכן היות כל אלה לשונות משתנות (ב"ג: שונות) וכלם נכונות" (ליתא בתרגום ג'קטילה).

אבל במקור הערבי אף בזה: "ו א ל ל א ע ל ם"; ולא תרגמהו. ועיין באותיות הנות, שורש ידע.

(ודרך אגב אתה למד, שתיבת האמת שבסוף ביטויי הברכה היא הוספת ראב"ע, שאיננה במקור).

לצד שני אתה מוצא בסוף שורש כתת בתרגום ג'קטילה: "ואלהים יודע" (תרגום של "ואללה אעלם" שבמקור), שאינו בתרגום ראב"ע. וכיוצא בו בסוף ההקדמה לשורשי ע"ו. בתרגום ג'קטילה כתוב: "וזה החלי לאגרם ולקבצם בעזרת ה'" (במקור: אן שא אללה). וראב"ע השמיט. בביטוי זה משתמש ג'קטילה אף במקום שלא נזכר במקור (ולא בתרגום ראב"ע). בעמ' 41: "אזכירם לו לכד בעזרת האל". זכינו לראות מקור קדום לפיטוי "וברוך היודע" ואף לעמוד על פירושו הראשון, ואולי אף היחיד, אלא שלאחר מכן לא שמו לב, וכל אחד פירשו כפי הבנתו.

רפאל ניר

חידושי הלשון של אהרן מגד ב"עשהאל"

חידושי לשוני של סופר — מהו?
אין השימוש הספרותי בלשון דומה לשימושה בתחומים אחרים של חיינו. יש ייחוד מסוים לדרך שהסופר או המשורר משתמש בלשון. רומן יאקובסון מדבר על "הפונקציה הפיוטית של הלשון"¹; פונקציה זו שונה מן האחרות (ובעיקר מן

1. ראה מאמרו של יאקובסון "בלשנות ופואטיקה" (בתרגום עברי)

— הספרות ב/2, 1970. עמ' 274-285.